

Michał Białkowski

Słowa kluczowe: Episkopat Polski; Bolesław Kominek; Konferencja Episkopatu Polski; Komisja Główna/Rada Główna Episkopatu Polski; Komisja Duszpasterska/Duszpasterstwa Ogólnego; Komisja Iustitia et Pax; Komisja do Spraw Kościoła na Ziemiach Zachodnich i Północnych; Komisja do Spraw Miłosierdzia Chrześcijańskiego/Dobroczynności/Duszpasterstwa Dobroczynnego; Komisja Maryjna; Komisja Soborowa.

Celem artykułu jest ukazanie sylwetki ukazując sylwetkę Bolesława Kominka, który odegrał znaczącą rolę w pracach Konferencji Episkopatu Polski oraz jej komisji specjalistycznych. Formalnie od 1954 r. był członkiem KEP, w praktyce jednak w posiedzeniach uczestniczył od końca 1956 r. Od 1958 r. zasiadał w Komisji Głównej/Radzie Głównej EP.

Problemem badawczym jest scharakteryzowanie jego aktywności, która obejmowała kilka obszarów działań: przygotowanie listów pasterskich, orędzi i słów pasterskich; udział w kształtowaniu stosunków z władzami PRL; wkład w uregulowanie statusu Kościoła katolickiego na Ziemiach Zachodnich i Północnych; prace studyjne związane z reorganizacją struktur polskiej administracji kościelnej; kontakty ze Stolicą Apostolską, konferencjami episkopatów oraz udział w gremiach watykańskich. Ważnym odcinkiem zaangażowania na forum Konferencji Episkopatu Polski była praca w komisjach specjalistycznych.

W okresie dwudziestu lat posługi biskupiej Bolesław Kominek był członkiem następujących gremiów: Komisji Duszpasterskiej/Duszpasterstwa Ogólnego Episkopatu Polski – przewodniczący w latach 1958-1974; Komisji Iustitia et Pax Episkopatu Polski – asystent kościelny i przewodniczący w latach 1968-1974; Komisji do Spraw Kościoła na Ziemiach Zachodnich i Północnych Episkopatu Polski – przewodniczący w latach 1970-1972; Komisji do Spraw Miłosierdzia Chrześcijańskiego/Dobroczynności/Duszpasterstwa Dobroczynnego Episkopatu Polski – członek w latach 1958-1967; Komisji Maryjnej Episkopatu Polski – członek w latach 1958-1974; Komisji Soborowej Episkopatu Polski – członek w latach 1963-1970.

Autor stawia hipotezę, że bogata w wiele inicjatyw działalność wrocławskiego hierarchy nie tylko ukazuje rozmiar zaangażowania pastoralnego, ale pozwala odkryć głębię jego autorskiej wizji Kościoła, lepiej ocenić wpływ na powojenną rzeczywistość eklezyjalną oraz docenić rolę rzecznika polskości na Ziemiach Zachodnich i Północnych.

Tekst powstał w oparciu o niepublikowane dotąd materiały archiwalne oraz na podstawie literatury przedmiotu.

Małgorzata Dąbrowska

Słowa kluczowe: Ziemie Odzyskane, tworzenie regionów, Instytut Zachodni, Ziemia Lubuska

Celem artykułu jest określenie roli Instytutu Zachodniego w zastosowaniu i upowszechnieniu pojęcia Ziemi Lubuskiej po II wojnie światowej na określenie nowego regionu Polski. Powstałe w okresie 1945-1948 pojęcie stało się przyczynkiem do wykreowania nowego regionu, czemu część osób związanych z IZ skutecznie poświęciła kolejne lata. Prezentując ten problem badawczy, staram się wskazać etapy kształtowania się nowej koncepcji

regionu, a także późniejsze próby jego dekonstruowania. W przypadku Ziemi Lubuskiej po II za stworzenie regionotwórczych podstawy odpowiadał w początkowym okresie Instytut Zachodni.

Wśród metod można wyróżnić metodę genetyczną oraz analizę materiałów źródłowych z Archiwum Instytutu Zachodniego oraz materiały M. Sczanieckiego w Archiwum PAN. Źródła archiwalne uzupełniają publikowane materiały osób związanych lub reprezentujących Instytut wobec których zastosowano metodę filologiczną. Korzystając z dogodnych okoliczności Instytut Zachodni, wykreował nowy region – Ziemię Lubuską, która miała pomóc zachować pograniczny charakter Wielkopolski.

Przywołane źródła pokazały, że głównym zadaniem było wykazanie odrębności Ziemi Lubuskiej od Pomorza i Śląska, a jednocześnie ścisłego i nierozzerwalnego związku z Poznaniem i w pewnym sensie uzależnienie intelektualne od stolicy Wielkopolski. Początkowo forsowana idea, znalazła się w odwrocie po niekorzystniej z perspektywy Poznania reformie administracyjnej. Zanegowanie dotychczasowych tez oraz odżegnanie się od pierwotnej koncepcji jest dostrzegalne w działalności IZ po 1950 roku.

Anna Hekert, Agata Łysakowska-Trzoss

Słowa kluczowe: kronika filmowa, źródło historyczne, analiza filmu, film dokumentalny, historia filmu, propaganda, środki perswazji

Celem artykułu jest zaobserwowanie zmian, jakie zaszły w estetyce i funkcjach Polskiej Kroniki Filmowej po 1989 roku. Aby uchwycić transformację w przekazie PKF, przeanalizowano dokumenty poświęcone peerelowskiemu miesiącom-symbolom.

Problemem badawczym jest analiza sześciu sekwencji: trzy wyprodukowane w okresie komunizmu [Stanowisko partii (12B/68) Gdańsk i Gdynia — po wydarzeniach grudniowych (50B/70) oraz koniec strajku (36A/80)] oraz trzy sekwencje wyemitowane po 1989 r. [Tamten sierpień 35/90, Trzy grudnie 51/90 oraz Z dni marcowych (11/90)].

Poszczególne dokumenty przeanalizowano za pomocą klasycznej metody badania kronik, którą w pracy „Od Caligarięgo do Hitlera” zaproponował Siegfried Kracauer. Na elementy analizy składają się: obraz, słowa, muzyka oraz dźwięk oraz — element dodany przez autorki — sekwencje sąsiadujące z omawianą sekwencją. Filmoznawcze analizy uzupełniono wiedzą pozaźródłową dotyczącą omawianego okresu. Po 1989 roku Polska Kronika Filmowa zmieniła swój charakter, wykorzystując w swoim przekazie materiały wcześniej niepublikowane i zmniejszając nacisk na warstwę lektorską. Pomimo odcinana się od bycia „tubą propagandową”, nie straciła jednak funkcji impresyjnej.

Wydania PKF zostały opisane chronologicznie, według opowiadanych wydarzeń — w ten sposób uchwyciono zarówno zmiany, które dokonały się w kronice po 1989 r., ale także modyfikacje zachodzące w odcinkach kroniki emitowanych w okresie PRL.

Wojciech Kucharski

Słowa kluczowe: Orędzie biskupów polskich do biskupów niemieckich, pojednanie polsko-niemieckie, abp Bolesław Kominek, listy milenijne, wymiana listów między episkopatami Polski i Niemiec.

Odnalezienie rękopisu pojednawczego *Orędzia* biskupów polskich do biskupów niemieckich z 1965 r. pozwala ponownie rozpatrzyć szereg kwestii związanych z okolicznościami powstania tego fundamentalnego dla relacji polsko-niemieckich tekstu.

Celem artykułu jest zaprezentowanie nowego źródła oraz porównanie go z finalną wersją podpisaną przez biskupów polskich 18 listopada 1965 r. i przekazaną biskupom niemieckim.

Problemem badawczym jest podjęcie ponownie kwestii związanych z autorstwem tego tekstu oraz okolicznościami jego powstania. Nowe źródło pozwala zweryfikować hipotezy dotyczące czasu i miejsca powstania *Orędzia* biskupów polskich do biskupów niemieckich oraz określić stopień wpływu na ten tekst innych, obok abp. Bolesława Kominka, osób.

Autor przeprowadza analizę porównawczą pierwotnej i końcowej wersji tekstu oraz metodami analizy źródeł weryfikuje proces powstania *Orędzia*.

Paweł Migdalski

Słowa kluczowe: Kołobrzeg, historia badań archeologicznych, badania milenijne, Ziemia Odzyskana

Celem artykułu jest przedstawienie na podstawie głównie źródeł archiwalnych początków polskiego zainteresowania się wczesnośredniowieczną przeszłością Kołobrzegu. Miasto to stanowi od 200 lat ważne niemieckie, a od 1945 r. polskie miejsce pamięci. Mimo to do tej pory nie ma prac zajmujących się historią badań tego ośrodka, które stały się następnie kanwą politycznych narracji o przeszłości.

Cezurę końcową stanowi koniec lat 50-tych XX w., kiedy zakończono pierwszy etap prac archeologicznych na grodzisku kołobrzesckim w Budzistowie. W 1960 r. pojawiło się też szereg inicjatyw związanych z obchodami Tysiąclecia Państwa Polskiego. Artykuł próbuje odpowiedzieć dlaczego tak późno zajęto się badaniem Kołobrzegu, czy działania te były odgórne czy oddolne, jakie było znaczenie tych badań.

Bazę źródłową pracy stanowią głównie materiały archiwalne zgromadzone w archiwach państwowych oraz instytucjach naukowych i kulturalnych.

Agnieszka Misiurska

Słowa kluczowe: powstanie wielkopolskie, prasa francuska, prasa brytyjska, Ignacy Jan Paderewski, walka o granice II RP

Celem artykułu jest przedstawienie obrazu powstania wielkopolskiego (1918–1919) na łamach francuskiej i brytyjskich dzienników, a także porównanie obu optyk.

Główna hipoteza postawiona w artykule zakłada, że sposób ukazywania wydarzeń we Francji i Wielkiej Brytanii był odmienny, co było skutkiem różnych źródeł informacji i

odzwierciedleniem odmiennego stanowiska obu rządów względem sprawy polskiej, pojmowanej jako element polityki wobec pokonanych Niemiec.

Na potrzeby niniejszej publikacji dokonano analizy wybranych tytułów prasy francuskiej: „Le Gaulois”, „Le Temps”, „Le Figaro”, „Le Petit Parisien”, „La Croix” i prasy brytyjskiej: „The Globe”, „The Pall Mall Gazette”, „Daily Mirror” z końca 1918 i pierwszych miesięcy 1919 r. Dzienniki te reprezentowały odmienne środowiska polityczne i różnych odbiorców, łączyła je natomiast duża popularność i nakład. Dokonano analizy wybranych artykułów, w których pojawiały się informacje o przyczynach, wybuchu, przebiegu i skutkach powstania wielkopolskiego, przy zastosowaniu niezbędnych metod wykorzystywanych w historiografii: analizy źródłowej, metody lingwistycznej i przede wszystkim, metody porównawczej.

Elżbieta Opilowska

Słowa kluczowe: granica polsko-niemiecka, współpraca transgraniczna, narracje, determinanty współpracy, relacje bilateralne

Przedmiotem analizy niniejszego artykułu jest współpraca transgraniczna między Polską a Niemcami, rozwijana od lat 90. XX w. z uwzględnieniem najważniejszych etapów po 1945 r. Artykuł przybliża odpowiedź na pytanie, jakie czynniki są katalizatorami, a jakie hamulcami polsko-niemieckich kontaktów transgranicznych oraz jak relacje bilateralne na poziomie państwowym wpływają na współpracę ponadgraniczną.

Celem niniejszego artykułu jest próba rozpoznania, jak pogorszenie się stosunków na płaszczyźnie państwowej wpływa na lokalną współpracę na pograniczu.

Teoretyczne ramy do badania współpracy transgranicznej stanowi tzw. model *Collective Efficacy Theory (CET)*, teoria zbiorowej efektywności, zaimplementowany do analizy czynników determinujących współpracę transgraniczną.

Artykuł opiera się na 16 swobodnych ukierunkowanych wywiadach z polskimi i niemieckimi ekspertami współpracy transgranicznej w różnych dziedzinach, przeprowadzonych w ramach projektu badawczego, wspartego przez Polsko-Niemiecką Fundację na rzecz Nauki.

Wacław Pagórski

Słowa kluczowe: literatura podróżnicza, relacja z podróży, obraz Polski, XVII w., stosunki polsko-niemieckie

Spośród różnorodnych źródeł do badań wzajemnych stosunków polsko-niemieckich XVII w. na uwagę zasługują również relacje z podróży dyplomatycznych. Dotychczas zajmowali się nimi głównie historycy, analizujący warstwę informacyjną o przedstawianych wydarzeniach; znaczna część tych tekstów nie została jeszcze opublikowana.

Celem niniejszego artykułu jest wskazanie na ten rodzaj relacji jako na typ literatury, który ze względu na charakterystyczne dla niego cechy, można wykorzystać również do badań imagologicznych.

Problemem badawczym jest próba zdefiniowania relacji z podróży to typu tekstów, który co do zasady jest trudny do określenia – wynika to z różnorodności licznych czynników wpływających na ostateczny kształt dzieła.

Historia badań tego rodzaju tekstów sięga w Niemczech jeszcze XIX w., kiedy zajmowali się nimi głównie bibliografowie i geografowie – wynikało to z klasycznej, „wąskiej” interpretacji literatury, która nie obejmowała tekstów użytkowych.

Metoda badawcza polega na analizie relacji posła cesarskiego, Christopha Leopolda Schaffgotscha, który przebywał w Warszawie w trakcie elekcji na tron polski w 1669 r. Polityka, która stanowiła zarówno tło wydarzeń, jak i główny motyw odbycia podróży oraz spisania relacji, wywarła w tym przypadku niewątpliwy wpływ na treść dzieła i zawarty w nim obraz Polaków.

Należy przy tym wskazać na znane liczniejsze, choć jeszcze nieopublikowane relacje z podróży dyplomatycznych w formie sprawozdań, przechowywane np. *Haus-, Hof- und Staatsarchiv* w Wiedniu. Autor stawia tezę, że ich uwzględnienie mogłoby wprowadzić nową jakość w badaniach nad niemieckim obrazem Polaków w XVII w.

Krzysztof Siwek

Słowa kluczowe: granice Polski, Anthony J. Drexel Biddle, Stany Zjednoczone, rząd polski na uchodźstwie, druga wojna światowa, polityka międzynarodowa, stosunki polsko-sowieckie

Celem artykułu jest przedstawienie sprawy polskich granic w latach 1939-1941 z perspektywy Anthony’ego J. Drexel Biddle’a, ambasadora Stanów Zjednoczonych przy rządzie polskim na uchodźstwie, na podstawie materiałów dyplomatycznych zgromadzonych w archiwach amerykańskich. Kontynuowanie przez Biddle’a służby przy rządzie premiera Władysława Sikorskiego po 1939 r. świadczyło o uznaniu USA dla politycznego istnienia Polski pomimo amerykańskiej neutralności wobec okupacji terytorium polskiego przez Niemcy i ZSRR.

Autor stawia tezę, że ten wyjątkowy „ambasador narodów uciśnionych” poświęcał szczególną uwagę Polsce postrzeganej jako „polityczny barometr” Europy, posiadający wpływ na stosunki niemiecko-sowieckie. Materiały Biddle’a z czasów wojny wskazują, że problem granic Polski stanowił poważną przeszkodę dla polityki USA zmierzającej do zaangażowania Związku Sowieckiego jako sojusznika przeciwko Niemcom. Ukazują bowiem, że zależność rządu polskiego od zachodnich sojuszników, którzy już od 1939 r. kwestionowali kształt przedwojennej polskiej granicy wschodniej, miała negatywny wpływ na treść i następstwa polityczne układu polsko-sowieckiego z 1941 r. Wbrew nadziejom Sikorskiego na poparcie ze strony USA w sporze terytorialnym z Sowietami, ambasador Biddle krytycznie oceniał polskie starania o uzyskanie amerykańskich i brytyjskich gwarancji w sprawie granic. Podzielał on stanowisko brytyjskie zapowiadające odbudowę Polski wyłącznie w tak zwanych „etnograficznych granicach” pod postacią linii Curzona na wschodzie, która miała zostać „zrekompensowana” przyłączeniem nieokreślonych jeszcze ziem poniemieckich. Z tego powodu projekty polityczne Sikorskiego dotyczące bezpieczeństwa Polski względem Niemiec i sowieckiej Rosji przyjmowane były podejrzliwie przez Biddle’a, co wynikało tak z obawy USA przed odrębnym pokojem niemiecko-sowieckim, jak i przed odwróceniem się Polski od

aliantów zachodnich. Z korespondencji dyplomatycznej Biddle'a wynika, że Stany Zjednoczone nie zamierzały udzielić gwarancji żadnym projektom terytorialnym rządu Sikorskiego, które już na tym etapie wojny stały w sprzeczności z polityką mocarstw anglosaskich przypisującym w obszarze Europy Środkowej i Wschodniej kluczową rolę sowieckiej Rosji, a nie Polsce.

Autor wykorzystał obfitą korespondencję dyplomatyczną zgromadzoną w *The National Archives and Records Administration*, w *Franklin D. Roosevelt Library* oraz w zbiorach *Historical Society of Pennsylvania* w USA.

Marceli Tureczek

Słowa kluczowe: Dziedzictwo kulturowe, stosunki polsko-niemieckie, społeczności postmigracyjne.

Problem ochrony dziedzictwa kulturowego na terenach Północnej i Zachodniej Polski stanowi mimo upływu lat i obszernej literatury ciągle wyzwanie naukowe. Zagadnienie to obejmuje nie tylko kwestie prawne i ekonomiczne, ale w powojennym kontekście Polski również aspekty stosunków polsko-niemieckich, zagadnienia adaptacji obcej kulturowo spuścizny przez polskie społeczeństwo, kwestie przemian w edukacji, wreszcie proces kształtowania się społeczności lokalnych.

Celem artykułu jest próba zastanowienia się, czy w okresie 1945-1989 omawiane zjawisko podlegało różnemu traktowaniu, co pozwoliłyby zdefiniować proces ewolucji stosunku do obcego dziedzictwa kulturowego na tle przemian społecznych i politycznych. Dotychczasowe badania skupiały się na ujęciach całościowych okresu polskiego komunizmu.

Próba wprowadzenia cezur wewnętrznych powinna zdaniem autora uchwycić wskazane procesy w sposób bardziej precyzyjny zwłaszcza dla badań nad zjawiskami współczesnymi.

Tezą pracy jest tym samym założenie, że w odniesieniu do zabytków na zachodzie Polski lata 70. i 80. XX w. powinny być rozpatrywane odrębnie na tle całego okresu powojennego. Zarazem konsekwencje działań wobec dziedzictwa kulturowego w tym czasie rzutują na zjawiska współczesne.

Autor wykorzystał bogatą literaturę przedmiotu.

Krzysztof Wasilewski

Słowa kluczowe: pamięć zbiorowa, Gorzów Wielkopolski, polityka pamięci, tożsamość, migracje

Celem artykułu jest analiza pamięci zbiorowej mieszkańców Gorzowa Wielkopolskiego – jednej z dwóch stolic województwa lubuskiego. Ze względu na swoje przygraniczne położenie, jak również na złożoną etnicznie i kulturowo strukturę społeczną, miasto to stanowi interesujące studium przypadku kształtowania się świadomości historycznej w skali lokalnej.

Problemem naukowym jest badanie wybranych miejsc pamięci, polityki historycznej samorządu oraz dyskursu medialnego.

W artykule ograniczono się do przedstawienia najważniejszych miejsc pamięci, jak również poddano analizie politykę historyczną samorządu oraz zbadano lokalny dyskurs

odnoszący się do postaci i wydarzeń z przeszłości. Dzięki temu zdołano określić dwa fundamenty pamięci zbiorowej współczesnych mieszkańców Gorzowa Wielkopolskiego. Pierwszym z nich jest poczucie ciągłości dziejów niemieckiego Landsbergu i polskiego Gorzowa. Oddolne działania regionalistów oraz systematyczna polityka samorządu doprowadziły do „odzyskania” dla sfery publicznej tej części lokalnej historii, która w okresie PRL-u pozostawała zmarginalizowana. Z kolei drugi fundament stanowi tzw. historia kresowa, od kilku lat zyskująca na znaczeniu w lokalnej pamięci zbiorowej.

Autor stawia hipotezę, że przypadek Gorzowa i pamięci zbiorowej jego mieszkańców pokazuje zatem przenikanie się wielu płaszczyzn: sfery prywatnej i publicznej, oddolnej aktywności i polityki samorządu, funkcjonowania mediów, czy wreszcie lokalnej specyfiki i działalności centralnych instytucji, a w przypadku regionu pogranicza także instytucji zagranicznych.

Wykorzystano w tym celu m.in. metodę historyczną, metodę opisową, a także analizę dyskursu. Zasadniczą część artykułu poprzedzają rozważania teoretyczne nad pamięcią zbiorową i jej nośnikami oraz przybliżenie dziejów Gorzowa, ze szczególnym uwzględnieniem przełomowego 1945 r. i jego skutków dla współczesnego miasta.

Volker Wild, Jan Ferdinand

Słowa kluczowe: Adenauer, pamięć, przewyciężenie nazistowskiej przeszłości, wina, Żydzi, Izrael

Artykuł rekonstruuje rozwój historycznej narracji przekazywanej przez Konrada Adenauera w publicznych wypowiedziach na temat narodowego socjalizmu i roli, jaką odgrywali w nim Niemców. Narrację tę można wyrazić zwięzłą formułą, że wykroczenia reżimu zostały popełnione "nie przez Niemców, ale w ich imieniu". W tych kilku słowach widzimy jądro historycznej narracji, która przez długi czas była zgodnie przyjmowana w polityce zachodnioniemieckiej

. Do tej pory nie pojawiła się żadna jednoznaczna, kompleksowa analiza rozwoju narracji Adenauera, uwzględniająca jego główne przemówienia obejmujące cały okres powojenny aż do jego śmierci w 1967 roku.